

УДК 343.9(477)

СТАВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО СОЦІУМУ В МІСТАХ КОНЦЕНТРАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ (ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ) ДО ПРОБЛЕМИ ЗЛОЧИННОСТІ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ (ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ) В УКРАЇНІ

Юлія ТАРАСЕНКО,
аспірант

Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса
Національної академії правових наук України, викладач Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

АНОТАЦІЯ

У статті з позиції кримінологічної науки аналізується думка українського соціуму в містах концентрації внутрішньо переміщених осіб (переселенців) стосовно злочинності внутрішньо переміщених осіб (переселенців). Нами проведено безпосереднє анкетування представників громадськості й анкетування громадськості за допомогою мережі Інтернет з метою аналізу громадської думки стосовно впливу процесу внутрішнього переміщення осіб на криміногенну обстановку в державі; характеристики поведінки загалом внутрішньо переміщених осіб (переселенців) з боку приймаючих громад; виявлення можливого створення внутрішньо переміщеними особами (переселенцями) будь-яких незручностей для місцевого населення; виявлення обставин, які слугують детермінантами вчинення кримінальних правопорушень внутрішньо переміщеними особами (переселенцями); пропонування громадськістю заходів, які можна застосувати для запобігання злочинності внутрішньо переміщених осіб (переселенців) в Україні; дослідження готовності надавати допомогу приймаючими громадами внутрішньо переміщеним особам (переселенцям).

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, переселенці, злочинність, соціум, громадська думка.

THE ATTITUDE OF UKRAINIAN SOCIETY IN CITIES OF CONCENTRATION OF IDP (MIGRANTS) TO THE PROBLEM OF CRIMINALITY OF THE IDP (MIGRANTS) IN UKRAINE

Yuliia TARASENKO,

Postgraduate Student of Academician Stashis Scientific Research Institute for the Study of Crime Problems
National Ukrainian Academy of Law Sciences, Teacher of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

SUMMARY

In the article, from the position of criminological science, is analyzed the opinion of the Ukrainian society of regions with high concentration of internally displaced persons (migrants), concerning the criminality of internally displaced persons (migrants), and cause of increasing the level of crime. We conducted a direct questionnaire of public representatives and questionnaires on the Internet for the purpose of: analyzing public opinion regarding the influence of the process of internal movement of persons into the crime situation in the state; the characteristics of internally displaced persons (migrants) on the part of host communities in general; the creation by internally displaced persons (migrants) of any inconvenience to the local society; the reasons which serve as determinants of criminal offenses committed by internally displaced persons (migrants); measures that can be used to prevent the crime committed by internally displaced persons (migrants) in Ukraine; the willingness of host communities to help internally displaced persons (migrants).

Key words: internally displaced persons, migrants, crime, society, public opinion.

REZUMAT

Într-un articol din perspectiva științei criminologice, a analizat opinia societății ucrainene în orașele de concentrare a persoanelor strămutate în interiorul țării (strămutate) în ceea ce privește criminalitatea persoanelor strămutate în interiorul țării (strămutate). Am efectuat un studiu direct al publicului și al publicului prin intermediul Internetului pentru a: analiza opinia publică cu privire la impactul procesului de deplasare internă a persoanelor asupra situației criminalității în stat; caracteristicile comportamentului persoanelor deplasate intern (coloniști) din partea comunităților gazdă; identificarea unei posibile creări de către persoanele strămutate intern (coloniștii) a oricăror inconveniente pentru populația locală; identificarea circumstanțelor care servesc ca factori determinanți ai infracțiunilor persoanelor strămutate în interiorul țării (strămutate) oferta publică de activități care pot fi aplicate pentru a preveni crima a persoanelor strămutate în interiorul țării (strămutate) în Ucraina; studiul dorinței de a ajuta persoanele strămutate în interiorul țării (coloniștii) cu comunitățile gazdă.

Cuvinte cheie: persoane strămutate intern, imigranți, criminalitate, societate, opinia publică.

Постановка проблеми. 20 лютого 2014 року є офіційною датою початку тимчасової окупації території України, відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014 року [1]. Од-

ним із наслідків окупації є переміщення людей із зони конфлікту на мирні території. Таке переміщення має «вимушений» характер, оскільки особи залишають свої домівки, місця роботи, втрачають свій соціальний статус і соціальні зв'язки не добровільно. Закон України «Про забезпечення

прав та свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20 жовтня 2014 року визначає вищевказаних осіб як таких, яких «змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру» [2].

Деякі сучасні українські вчені, які досліджують проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні, на думку автора, застосовують вузький науковий підхід під час своїх досліджень. Наприклад, дослідники починають відраховувати досвід України стосовно внутрішньо переміщених осіб лише з часів незалежності, не застосовуючи системного наукового підходу до розгляду цієї проблематики, забуваючи про історичний метод дослідження та про таку юридичну категорію, як «правонаступництво держав», і, як наслідок, стверджують, що Україна лише вперше стикається з явищем внутрішнього переміщення й тільки починає налагоджувати практику у сфері регулювання таких процесів. Так, незалежна Україна стикнулася з проблемою правового регулювання великої кількості переселенців уперше. Проте наша історія пронизана прикладами вимушеного внутрішнього переміщення ще з давніх часів. Беручи до уваги хоча б Новітню історію, не можна не пригадати внутрішню міграцію населення під час війни з більшовиками в 1919 році; воєнні дії на території ЗУНР у 1919 році; радянсько-польську війну в 1920 році; агресивну політику асиміляції українців з боку керівництва СРСР, яка проявлялася переміщенням українців у різні частини Союзу; внутрішня міграція населення УРСР під час Другої світової війни, і найбільш ближчий до сучасних процесів приклад внутрішнього переміщення стався за 5 років до отримання незалежності – це масштабна катастрофа на ядерних об'єктах – аварія на ЧАЕС, яка сталася 26 квітня 1986 року. Після аварії на Чорнобильській АЕС лише в 1986 році з постраждалих районів евакуйовано близько 250 тисяч осіб [3]. Загалом проблеми, з якими стикнулися постраждалі від катастрофи, певним чином схожі – розрив соціальних зв'язків, втрата майна, роботи, але ключова відмінність полягає в тому, що надії на повернення додому чорнобильці вже не мали. Представники органів державної влади, місцевого самоврядування як у ті часи, так і зараз не квапилися зі швидким і раціональним використанням державних фінансових і майнових ресурсів для забезпечення прав і свобод, які декларувалися в тодішній і сучасній Конституціях. Першу допомогу завжди надавало переселенцям суспільство.

За даними Міністерства соціальної політики України, станом на 4 грудня 2017 року, кількість ВПО офіційно досягла цифри 1 488 051 осіб. Проте необхідно наголосити на певній латентності цього явища, оскільки не всі, хто перемістився, отримав статус «внутрішньо переміщена особа». Тому задля об'єктивності ми будемо застосовувати щодо такої категорії осіб термін «внутрішньо переміщена особа» (далі – ВПО (переселенці)).

З 20 лютого 2014 року волонтери та пересічні громадяни активно беруть участь у вирішенні проблем ВПО (переселенців). Створені численні громадські об'єднання, наприклад, такі як «Крим SOS», «Восток SOS», ГО «Департамент захисту прав внутрішньо переміщених осіб України», ГО «Нове життя» тощо. Тобто ключову роль у вирішенні питань ВПО (переселенців) узяв на себе український соціум, а саме та його частина, де найбільше сконцентрувалися ВПО (переселенці). Це такі області, як частина мирних Луганської області та Донецької області, Дніпропетровська область, Харківська область, Запорізька область, Одеська область і місто Київ.

Як відомо, людина – це істота біологічна й соціальна. У кримінології століттями точився спір між ученими-кри-

мінологами: злочинцем народжуються чи злочинцем стають? Габріель Тард, Еміль Дюркгейм, Франц фон Ліст, Іван Фойницький як представники соціологічної школи в кримінології не відмовлялися від впливу біологічних факторів, які можуть стати причинами вчинення кримінальних правопорушень особою, але надавали таким факторам друге місце, на першому ж постали негативні явища соціального буття, такі як погані життєві умови, безробіття, відсутність опіки та піклування тощо. То ж чи не поставив український соціум у такі умови наших ВПО (переселенців)? Чи не сприяла сама держава тому, що ВПО (переселенці) йшли на порушення кримінального закону в певних конкретних життєвих ситуаціях?

Актуальність теми дослідження. Проблематику правового статусу внутрішньо переміщених осіб досліджували багато сучасних учених, такі як О. Балакірева, В. Близнюк, О. Бородіна, Н. Супрун, Т. Бельська, Ю. Галустьян, Д. Дмитрук, Р. Левін, С. Князев, Ю. Серета, А. Солодько, Т. Доронюк, І. Титар, Є. Білоус, І. Локтєва, С. Марущенко та багато інших. Однак з позиції сучасної кримінології проблемами саме вчинення злочинів ВПО (переселенцями) сучасні українські вчені не займалися. Тому виявляється актуальним дослідити існування такої проблеми в Україні, починаючи дослідження з вивчення думки осіб, які є корінними жителями міст концентрації ВПО (переселенців).

Метою й завданням статті є вивчення ставлення українського соціуму в містах концентрації ВПО (переселенців) до проблеми злочинності вищезазначених осіб; виявлення можливого соціального напруження через присутність великої кількості ВПО (переселенців), які потребують особливого соціального захисту на фоні загальнодержавної девальвації, інфляції та зростання рівня безробіття.

Виклад основного матеріалу. Опитування громадської думки в містах концентрації ВПО (переселенців) проводилося двома шляхами: через безпосереднє анкетування осіб і за допомогою мережі Інтернет. Більшість респондентів проживають у містах найбільшої концентрації ВПО (переселенців) – це м. Дніпро, м. Харків і м. Київ. Важливо, що результати анкетування не мали між собою суттєвих відмінностей. Загалом респондентам ставилося 15 запитань про досвід безпосереднього спілкування з ВПО (переселенцями), вивчена думка респондентів стосовно проблем злочинності ВПО (переселенців), також з'ясувався ступінь готовності допомагати ВПО (переселенцям) на нових місцях проживання та роботи. Похибка під час проведення наукового дослідження шляхом безпосереднього анкетування респондентів становить близько 3%; похибка під час анкетування за допомогою мережі Інтернет становить 4,4% [4].

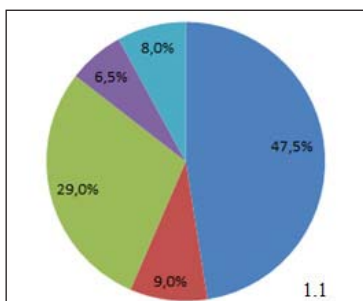
Розподіл респондентів дослідження, що проводилося за допомогою безпосереднього анкетування за ключовими демографічними характеристиками, такий: 1) вік осіб, які опитані, становив 97,5% – від 18 до 45 років, від 46 до 65 років – 2,5% опитаних; 2) освіта респондентів – середню освіту мали 44% опитаних, середню спеціальну – 6% опитаних, вищу – 50% опитаних; 3) соціальний статус респондентів розподілився так: офіційно працюють (у томі числі фізичні особи-підприємці) – 20,5%, працюють неофіційно – 8,5%, навчаються – 20%, працюють і навчаються – 28%, безробітні – 21,5%, у відпустці по догляду за дитиною – 1,5%; 4) розподіл респондентів за статтю: 64% становили жінки та 36% становили чоловіки.

Розподіл респондентів дослідження, що проводилося за допомогою мережі Інтернет за ключовими демографічними характеристиками такий: 1) вік осіб, які опитані, становив 94,7% – від 18 до 45 років, від 46 до 65 років – 2,6%, особи віком понад 66 років – 2,6%; 2) освіта респондентів – середню освіту мали 0%, середню спеціальну 2,7%,

вищу – 97,3%; 3) соціальний статус респондентів розподілився так: офіційно працюють (у тому числі фізичні особи-підприємці) – 71,1%, працюють неофіційно – 5,3%, навчаються – 7,9%, працюють і навчаються – 10,5%, безробітні – 2,6%, є фрилансерами – 2,6%. Можна зробити висновок, що дослідником охоплені досить різномірні категорії осіб.

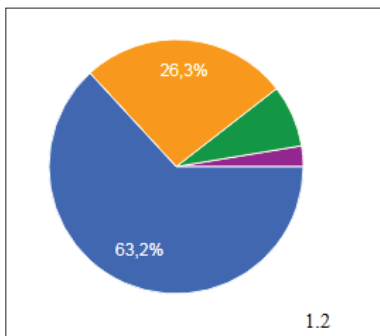
На запитання: «Чи проживають у Вашій місцевості внутрішньо переміщені особи (переселенці)?» респонденти, які брали безпосередню участь в анкетуванні, надали такі відповіді: 70,5% знають, що поряд із ними проживають ВПО (переселенці), 7,5% зазначили, що в їхній місцевості не проживають ВПО (переселенці), 12,5% не мають уявлення, чи проживають у їхній місцевості ВПО (переселенці), 9,5% вказали можливим проживання поряд із ними ВПО (переселенців), але точної відповіді надати не можуть.

Інтернет-користувачі на вищезазначене питання надали такі відповіді: 86,5% знають, що поряд із ними проживають ВПО (переселенці), 2,7% зазначили, що в їхній місцевості не проживають ВПО (переселенці), 10,8% вказали можливим проживання поряд із ними ВПО (переселенців), але точної відповіді надати не можуть. Тобто можна зробити висновок, що в більшості випадків поруч із корінними жителями міст концентрації ВПО (переселенців)

проживають особи, які перемістилися із зони конфлікту на мирні території, їхня присутність є помітною для місцевих жителів.

Відповіді респондентів, які брали безпосередню участь в анкетуванні, на запитання: «Як ви вважаєте, чи вплинув процес внутрішнього переміщення осіб на криміногенну обстановку в державі?» розподілились так: 47,5% відповідали «так», цілком погодившись із тим, що процес внутрішнього переміщення вплинув на криміногенну обстановку в державі; 29% відповідали «скоріше так, ніж ні»; 6,5% відповідали «скоріше ні, ніж так»; 8% важко відповісти; 9% не вважають, що процес внутрішнього переміщення будь-

яким чином вплинув на криміногенну обстановку в державі. Відповіді відображені в діаграмі 1.1.

Відповіді Інтернет-користувачів розподілились так: 63,2% погодились із тим, що процес внутрішнього переміщення впливає на криміногенну обстановку в державі; 26,3% відповідали «скоріше так, ніж ні»; 7,9% відповідали «скоріше ні, ніж так»; 2,6% «важко відповісти». Тобто можна зробити висновок, що більшість респондентів погоджуються з тим, що процеси «внутрішнього переміщення впливають або скоріше впливають, ніж не впливають на криміногенну обстановку в державі». Відповіді відображені в наступній діаграмі 1.2.

У наступному питанні респондентам, які вважали, що процес внутрішнього переміщення впливає на криміноген-

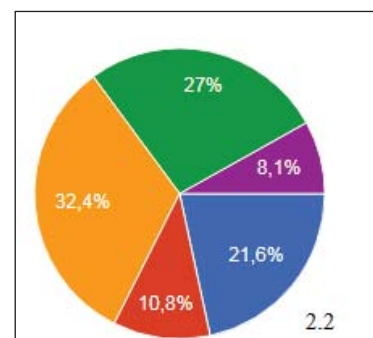
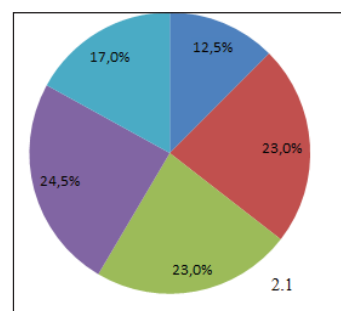
ну обстановку в державі, пропонувалось самостійно пояснити, «як воно саме впливає». У більшості випадків респонденти переважно зазначали таке:

1) ВПО (переселенці) втрачають свій соціальний статус, незабезпечення державою належного контролю за такими особами створює у ВПО (переселенців) почуття психологічного дискомфорту, невпевненості в собі, фрустрації. Декого це може спонукати до вчинення кримінальних правопорушень; 2) збільшення рівня злочинності (як безпосередньо ВПО (переселенцями), так й опосередковано проявляється через зниження рівня життя, завезення на підконтрольну Україну наркотичних засобів і зброї); 3) неблагополучні верстви населення, які перемістилися з окупованих територій, учиняють деструктивний вплив на місцеве населення; 4) у людини немає іншого виходу, окрім злочинної діяльності (тобто з метою забезпечення звичного рівня життя або необхідного рівня життя), або особа вже була злочинцем і вимушена була переміститися та переміщення знизило її соціальну відповідальність; 5) середовище мігрантів (особливо тих, які переміщуються з бідних регіонів у столицю), які працюють неофіційно, не мають соціальних гарантій, дуже соціально різномірне, вона являє собою живильний ґрунт для криміналу; 6) ВПО (переселенці) агресивно налаштовані стосовно уряду держави й населення загалом, тим самим вважають, що всі оточуючі винні в тому, що їм довелося покинути свої домівки та переселитися на більш спокійні території, через це вони скоюють злочини щодо мирного населення або провокують його на скоєння злочину проти них самих; 7) переміщенню піддані не лише особи, які вели (і ведуть) законслухняний спосіб життя, а й правопорушники.

На запитання: «Як часто ви стикались і/або чули про кримінальні правопорушення, суб'єктами вчинення яких були ВПО (переселенці)?» респонденти, які безпосередньо взяли участь в анкетуванні, надали такі відповіді: 12,5% опитаних досить часто чули про кримінальні правопорушення, суб'єктами вчинення яких були ВПО (переселенці); 23% опитаних часто чули про кримінальні правопорушення, суб'єктами вчинення яких були ВПО (переселенці); 23% опитаних частіше чули, ніж не чули про кримінальні правопорушення, суб'єктами вчинення яких були ВПО (переселенці); 24,5% опитаних переважно не чули, ніж чули про кримінальні правопорушення, суб'єктами вчинення яких були ВПО (переселенці); 17% опитаних не чули про кримінальні правопорушення, суб'єктами вчинення яких були ВПО (переселенці). Відповіді відображені в діаграмі 2.1.

Інтернет-користувачі на запитання: «Як часто ви стикались і/або чули про кримінальні правопорушення, суб'єк-

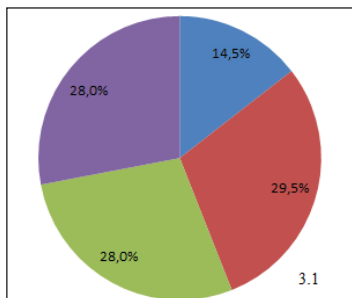
тами вчинення яких були ВПО (переселенці)?» надали такі відповіді: 21,6% опитаних досить часто чули про кримінальні правопорушення, суб'єктами вчинення яких були ВПО (переселенці); 10,8% опитаних часто чули про кримінальні правопорушення, суб'єктами вчинення яких були

ВПО (переселенці); 32,4% опитаних частіше чули, ніж не чули про кримінальні правопорушення, суб'єктами вчинення яких були ВПО (переселенці); 27% опитаних переважно не чули, ніж чули про кримінальні правопорушення, суб'єктами вчинення яких були ВПО (переселенці); 8,1% опитаних не стикались/не чули про кримінальні правопорушення, суб'єктами вчинення яких були ВПО (переселенці). Тобто досить суттєвий відсоток опитуваних обізнаний з проблемою злочинності ВПО (переселенців). Відповіді відображені в діаграмі 2.2.

На запитання: «Як, на Вашу думку, можна охарактеризувати загалом ВПО (переселенців)?» респонденти, які безпосередньо взяли участь у анкетуванні, надали такі відповіді: «як достатньо освічених, толерантних громадян, які заповзято намагаються закріпитися на новому місці, наполегливо працюють і підтримують українські цінності, є порядними та прагнуть своїми силами досягти успіху, не порушуючи при цьому закон» – 14,5%; «як досить пасивно налаштованих до всього осіб, які не мають особливого бажання працювати, ведуть здебільшого паразитарний спосіб життя, пасивно налаштовані до всього українського та

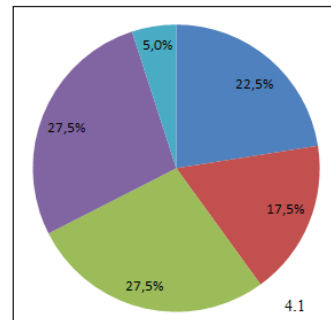

європейського, переслідують лише особисті інтереси» – 29,5%; «як озлоблених на державу та всіх оточуючих громадян, які мають установку в поведінці, сформульовану за принципом «мені всі винні», не мають бажання працювати, нетерпимі до держави та державної політики, нехтують українським законодавством, негативно налаштовують до себе оточуючих» – 28%; «як жертв обставин, яким унаслідок ведення бойових дій довелося покинути своє місце проживання й учитися виживати в нових для них умовах. Така особа потребує особливої уваги та піклування з боку держави й громади, у якій вона проживає на теперішній час» – 28%. Відповіді відображені в діаграмі 3.1.

Інтернет-користувачі на запитання: «Як, на Вашу думку, можна охарактеризувати загалом ВПО (переселенців)?» надали такі відповіді: «як достатньо освічених, толерантних громадян, які заповзято намагаються закріпитися на новому місці; наполегливо працюють і підтримують українські цінності, є порядними та прагнуть своїми силами досягти успіху, не порушуючи при цьому закон» – 5,3%; «як досить пасивно налаштованих до всього осіб, які не мають особливого бажання працювати, ведуть здебільшого паразитарний спосіб життя, пасивно налаштовані до всього українського та європейського, переслідують лише особисті інтереси» – 18,4%; «як озлоблених на державу та всіх оточуючих громадян, які мають установку в поведінці, сформульовану за принципом «мені всі винні», не мають бажання працювати, нетерпимі до української держави та державної політики, нехтують законодавством, негативно налаштовують до себе оточуючих» – 31,6%; «як жертв обставин, яким унаслідок ведення бойових дій довелося покинути своє місце проживання й учитися виживати в нових для них умовах. Така особа потребує особливої уваги та піклування з боку держави й громади, у якій вона проживає на теперішній час» – 39,5%; 2,6% опитаних наголосили на тому, що кожен варіант є правильним; 2,6% опитаних не погодились із жодним із варіантів. Відповіді відображені в діаграмі 3.2. Отже, більшість респондентів охарактеризувало ВПО (переселенців) як «жертв обставин», що вказує на прояв співчуття соціуму до ВПО (переселенців). Вод-

ночас тривожними є показники сприйняття ВПО (переселенців) як «агресивно або пасивно налаштованих до всього громадян».

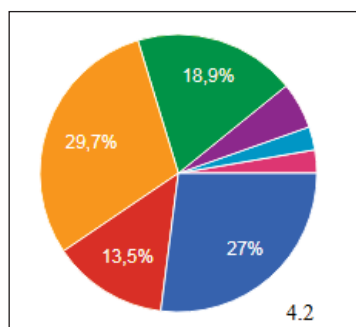
На запитання: «На Вашу думку, основними причинами вчинення кримінальних правопорушень внутрішньо переміщеними особами (переселенцями) є» респонденти, які безпосередньо взяли участь в анкетуванні, надали такі відповіді: «проблеми адаптації ВПО (переселенців) на підконтрольній Україні території з вини самої особи (відсутність бажання працювати, ведення паразитарного способу життя, схильність до вчинення кримінальних правопорушень, правовий нігілізм, зловживання алкоголем, психотропними речовинами тощо)» – 22,5%; «проблеми адаптації на підконтрольній Україні з вини окремих членів суспільства, у т. ч. посадових осіб (свідоме ігнорування та негативне або навіть вороже ставлення до таких осіб за їхнім новим місцем проживання, відмова в допомозі з працевлаштуванням, житлом через упереджене ставлення до ВПО (переселенців) тощо)» – 17,5%; «нестача матеріальних ресурсів у ВПО (переселенців), щоб облаштуватися на новому місці проживання, що поставило таких осіб в безвихідну ситуацію» – 27,5%; «психологічні причини, що виникли в особи внаслідок переміщення та сприяли вчиненню кримінального правопорушення (наприклад, озлобленість на державу через неможливість ефективного захисту від військової агресії; наявність у ВПО (переселенців) думки, що внаслідок проведення антитерористичної операції або окупації їхнього населеного пункту «тепер усі нам винні» на мирній території» – 27,5%; «неможливість (неспроможність) адаптуватися до укладу життя, світогляду, менталітету, традицій того чи іншого регіону України, до якого переїхали ВПО (переселенці)» – 5%. Відповіді відображені в діаграмі 4.1.

Інтернет-користувачі на таке запитання надали такі відповіді: «проблеми адаптації внутрішньо переміщеної особи (переселенця) на підконтрольній Україні території з вини самої особи (відсутність бажання працювати, ведення паразитарного способу життя, схильність до вчинення кримінальних правопорушень, правовий нігілізм, зловживання алкоголем, психотропними речовинами тощо)» – 27%; «проблеми адаптації на підконтрольній Україні з вини окремих членів суспільства, у т. ч. посадових осіб (свідоме ігнорування та негативне або навіть вороже ставлення до таких осіб за їхнім новим місцем проживання, відмова в допомозі з працевлаштуванням, житлом через упереджене ставлення до ВПО (переселенців) тощо)» – 13,5%; «нестача матеріальних ресурсів у ВПО (переселенців), щоб облаштуватися на новому місці проживання, що поставило таку особу в безвихідну ситуацію» – 29,7%; «психологічні причини, що виникли в особи внаслідок переміщення та сприяли вчиненню кримінального правопорушення (наприклад, озлобленість на державу через неможливість ефективного захисту від військової агресії; наявність у ВПО (переселенців) думки, що внаслідок проведення антитерористичної операції або окупації їхнього населеного пункту «тепер усі нам винні» на мирній території» – 18,9%; «неможливість (неспроможність) адаптуватися до укладу життя, світогляду, менталітету, традицій тощо того чи іншого регіону України, до якого переїхали ВПО (переселенці)» – 5,4%; 2,7% опитаних наголосують на сукупності

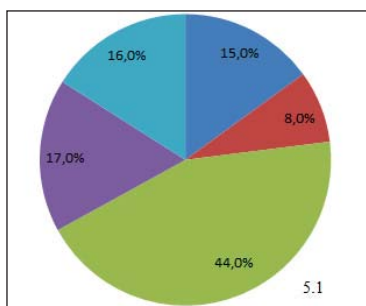
всіх варіантів відповідей; 2,7% опитаним складно обрати будь-яку відповідь. Відповіді відображені в діаграмі 4.2. Отже, у більшості випадків причини вчинення ВПО (переселенцями) кримінальних правопорушень респонденти пов'язують зі скрутним матеріальним становищем.

На запитання: «Які заходи Ви можете запропонувати стосовно запобігання злочинності ВПО (переселенців) в Україні» респонденти, які безпосередньо взяли участь в анкетуванні, надали такі відповіді: 15% опитаних сказали,

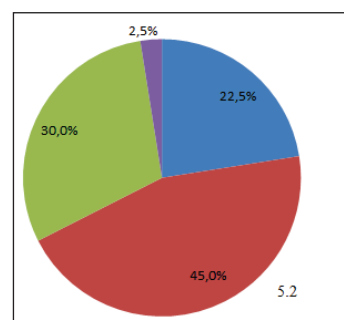
що «слід позбавляти соціальної допомоги тих внутрішньо переміщених осіб, які постійно зловживають своїм правом, а в разі вчинення кримінальних правопорушень такими особами потрібно мінімально застосовувати пільгові норми Кримінального кодексу України»; 8% опитаних вважають, що «необхідно якомога

ширше застосовувати пільгові норми Кримінального кодексу України до таких осіб, які вчинили кримінальні правопорушення; також варто прописувати в адміністративному, трудовому й іншому законодавстві пільгові норми для ВПО (переселенців) з метою забезпечення для них максимальної підтримки від держави»; 44% опитаних зазначили про «посилення державою соціально-економічної підтримки ВПО (переселенців) (наприклад, створення квоти на робочі місця, сприяння наданню постійного житла з нормальними умовами проживання, надання інших пільг тощо)»; 17% опитаних наголосили на «вихованні державою й суспільством загалом почуття толерантності один до одного»; 16% опитаних зазначили про «посилення всіляким чином у ВПО (переселенців) адаптаційних здібностей до життєвих труднощів (психологічна допомога, будь-які тренінги, курси, створення свого роду асоціацій ВПО (переселенців) тощо)». Відповіді відображені в діаграмі 5.1.

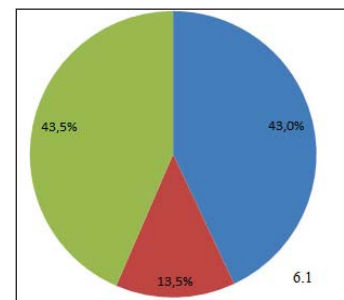

Інтернет-користувачі на запитання: «Які заходи Ви можете запропонувати стосовно запобігання злочинності ВПО (переселенців) в Україні» надали такі відповіді: 2,5% опитаних вважають, що «слід позбавляти соціальної допомоги тих ВПО (переселенців), які постійно зловживають своїм правом, а в разі вчинення кримінальних правопорушень такими особами потрібно мінімально застосовувати пільгові норми Кримінального кодексу України»; 0% опитаних вважає, що «необхідно якомога ширше застосовувати пільгові норми Кримінального кодексу України до таких осіб, які вчинили кримінальні правопорушення; також варто прописувати в адміністративному, трудовому й іншому законодавстві пільгові норми для ВПО (переселенців) з метою забезпечення для них максимальної підтримки від держави»; 45% опитаних надали перевагу «посиленню державою соціально-економічної підтримки ВПО (переселенців) (наприклад, створення квоти на робочі місця, сприяння наданню постійного житла з нормальними умовами проживання, надання інших пільг тощо)»; 22,5% опи-

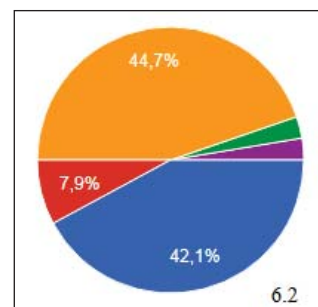
таних надали перевагу «вихованню державою й суспільством загалом почуття толерантності один до одного»; 30% опитаних наголосили на «посиленні всіляким чином у ВПО (переселенців) адаптаційних здібностей до життєвих труднощів (психологічна допомога, будь-які тренінги, курси, створення свого роду асоціацій ВПО (переселенців) тощо)». Додатково опитані залишали поодинокі коментарі, пропонуючи незаконні методи запобігання злочинності – це «позбавлення громадянства» ВПО (переселенців). Такі радикальні настрої в суспільстві можуть слугувати підґрунтям для вчинення кримінальних правопорушень проти ВПО (переселенців), або агресивно налаштовані представники приймаючих громад свідомо можуть ставити ВПО (переселенцям) перешкоди під час закріплення на новому місці. Проте у більшості випадків респонденти наголосили на соціально-економічній підтримці ВПО (переселенців), що відповідає тій більшості причин, через які ВПО (переселенці), раніше не схильні до девіантної поведінки, вчинили кримінальне правопорушення. Відповіді відображені в діаграмі 5.2.

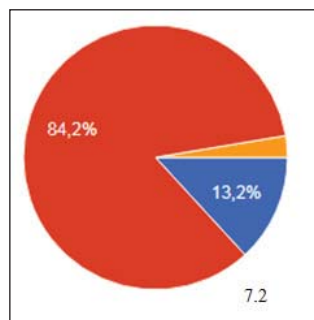
На запитання: «Як Ви вважаєте, чи створюють ВПО (переселенці) будь-які незручності для місцевого населення?» респонденти, які брали безпосередню участь в анкетуванні, надали такі відповіді: «так, такі особи сприяють посиленню соціального напруження в регіоні: займають робочі місця місцевих жителів, конкурують в оренді житлових приміщень, унаслідок переїзду сімей ВПО (переселенців) збільшується навантаження на школи, дитячі садочки тощо» – 43%; «ні, приїзд таких осіб лише сприяє розвитку регіону» – 13,5%; «не звертаю уваги на наслідки проживання таких осіб у моїй місцевості» – 43,5%. Відповіді відображені в діаграмі 6.1.

Інтернет-користувачі на запитання: «Як Ви вважаєте, чи створюють ВПО (переселенці) будь-які незручності для місцевого населення?» надали такі відповіді: «так, такі особи сприяють посиленню соціального напруження в регіоні: займають робочі місця місцевих жителів, конкурують в оренді житлових приміщень, унаслідок переїзду сімей ВПО (переселенців) збільшується навантаження на школи, дитячі садочки тощо» – 42,1%; «ні, приїзд таких осіб лише сприяє розвитку регіону» – 7,9%; «не звертаю уваги на наслідки проживання таких осіб у моїй місцевості» – 44,7%; 2,6% опитаних зазначили, що відчувають емоційне напруження під час вимушеного контакту з такою категорією осіб; 2,6% опитаних відповіли, що ВПО (переселенці) сприяють соціальному напруженню в суспільстві через

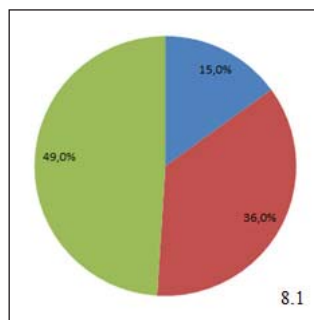

закритість до спілкування (можливо через те, що відчувають себе «не у своїй тарілці»). Відповіді відображені в діаграмі 6.2. Отже, в більшості випадків ми або не звертаємо уваги на наслідки їх проживання в наших місцевостях, або агресивно до них ставимося через те, що конкуруємо з ними в усіх сферах суспільного життя.

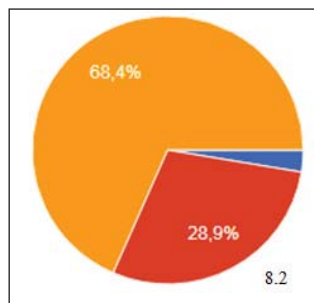

себе волонтери, громадські організації, пересічні громадяни та самі ВПО (переселенці)» – 83,5%. Відповіді відображені в діаграмі 7.1.

Інтернет-користувачі на запитання стосовно ставлення держави до ВПО (переселенців) надали такі відповіді: «держава надає підтримку в повному обсязі таким особам і максимально сприяє їхній адаптації» – 13,2%; «держава особливо не сприяє підтримці цієї категорії осіб. Весь тягар вищезазначеної ситуації взяли на себе волонтери, громадські організації, пересічні громадяни та самі внутрішньо переміщені особи» – 84,2%; 2,6% опитаних зазначили, що держава надає допомогу таким особам, однак її не вистачає для повноцінного існування ВПО (переселенців).

Тому значну частину матеріальної, а особливо моральної (а саме психологічної) допомоги надають саме волонтерські організації. Відповіді відображені в діаграмі 7.2. Отже, респонденти в більшості випадків погоджуються з тим, що держава особливо не підтримує фінансово та матеріально ВПО (переселенців), про що не раз зазначали й самі ВПО (переселенці) під час їх інтерв'ювання автором.

На запитання: «Якою, на Вашу думку, у разі закінчення антитерористичної операції повинна бути подальша доля ВПО (переселенців)?» респонденти, які брали безпосередньо участь в анкетуванні, відповіли так: 15% вважають, що «вони повинні в обов'язковому (а можливо, навіть і примусовому) порядку повернутися в містя, з яких виїхали»; 28,9% вважають, що «вони мають право залишитися в місцевості, в якій проживають тепер, адже за чималий час перебування в ній вони вже облаштували своє життя, тому повторний переїзд спричинить необхідність нової адаптації, що може мати негативні наслідки, як-то психологічні проблеми у зв'язку з фактичною втратою внаслідок бойових дій свого майна, житла, родичів тощо»; 49% вважають,

що «рішення щодо подальшої долі таких осіб має прийматися ними самими». Відповіді відображені в діаграмі 8.1.

Інтернет-користувачі на запитання: «Якою, на Вашу думку, у разі закінчення антитерористичної операції повинна бути подальша доля ВПО (переселенців)?» надали такі відповіді: 2,6% опитаних вважають, що «вони повинні в обов'язковому (а можливо, навіть і примусовому) порядку повернутися в містя, з яких виїхали»; 28,9% опитаних вважають, що «вони мають право залишитися в місцевості, в якій проживають тепер, адже за чималий час перебування в ній вони вже облаштували своє життя, тому повторний переїзд спричинить необхідність нової адаптації, що може мати негативні наслідки, як-то психологічні проблеми у зв'язку з фактичною втратою внаслідок бойових дій свого майна, житла, родичів тощо»; 68,4% вважають, що «рішення щодо подальшої долі таких осіб має прийматися ними самими». Відповіді відображені в діаграмі 8.2. Тобто більшість респондентів не налаштована радикально щодо подальшої долі ВПО (переселенців). Проте варто зауважити, що все ж таки є невеликий відсоток осіб, які негативно налаштовані щодо подальшого перебування ВПО (переселенців) на мирних територіях. Таке ставлення до ВПО (переселенців) з боку корінних жителів місцевості може негативно відобразитися на подальшій адаптації ВПО (переселенців) на новій території.

Й останнє (відкрите) питання, яке ставилося всім респондентам, спрямоване на визначення готовності допомогти ВПО (переселенцям). Питання ставилося так: «Що Ви особисто можете зробити для ВПО (переселенців) і чи вважаєте Ви їх такими, які обов'язково потребують допомоги?» Відповіді респондентів можна розподілити на три групи. Згідно з першою, респонденти наголошували на обов'язковій допомозі ВПО (переселенцям). У більшості випадків відповіді були такими: 1) «ВПО (переселенці) дійсно потребують більше співчуття та уваги під час спілкування»; 2) «вважаю їх такими, що потребують підтримки й допомоги. Можу підтримати в разі необхідності матеріально та психологічно»; 3) «участь у різних волонтерських програмах, наприклад, надання будь-яких речей (одягу)».

До другої групи варто зарахувати відповіді респондентів, які готові допомагати, але лише певним категоріям ВПО (переселенців): 1) «ці громадяни обов'язково потребують не тільки матеріальної допомоги, а й психологічної. Але не всі! Так як велика частина ВПО (переселенців) є ледчними та не мають бажання працювати, вони впевнені, що ті громадяни, які живуть на мирній території, повинні їм догоджати й матеріально забезпечувати. Держава поставила ВПО (переселенців) у скрутне становище, безвихідь і неможливість нагодувати дітей. Це призводить до скоєння кримінальних правопорушень. Особисто я можу допомогти таким людям їжею або теплими речами»; 2) «деякі ВПО (переселенці) є досить заможними людьми, а от тим категоріям, які належать до середнього й нижче класу, допомога потрібна завжди хоча б на етапі адаптації. Я можу допомогти лише коштами, які можу надати тій чи іншій громадській організації, яка спеціалізовано допомагає таким особам»; 3) «допомоги потребують ті, хто з об'єктивних причин не здатні забезпечити себе. Наприклад, інваліди».

І до третьої групи варто зарахувати відповіді респондентів, які досить негативно налаштовані щодо ВПО (переселенців): 1) «українці більше потребують допомоги, ніж ці ВПО (переселенці)»; 2) «ні, ВПО (переселенці) не потребують допомоги»; 3) «вважаю, що такі особи не потребують допомоги особисто всіх і кожного»; 4) «багато таких осіб, з якими мені довелося зустрітись, досить забезпечені люди. І, попри це, вони все одно вважають, що держава їм щось винна. Власне я можу просто не звертати уваги на таких людей і тим паче не піддаватися на їхні провокації»

та агресію»; 5) «я готова допомагати ВПО (переселенцям), якщо вони будуть вести себе адекватно. Так як вони поведуть себе зухвало, то в багатьох ситуаціях бажання допомагати немає»; 6) «їхня поведінка дуже зухвала й агресивна в багатьох ситуаціях, тому допомагати немає бажання».

Висновки. Результат опитування громадської думки вказав на те, що злочинність ВПО (переселенців) – факт не надуманий. У більшості випадків респонденти погодились з тим, що внутрішнє переміщення сприяло погіршенню криміногенної обстановки, також багато респондентів знають про кримінальні правопорушення, суб'єктами вчинення яких були ВПО (переселенці). Більшість респондентів охарактеризувало ВПО (переселенців) як «жертв обставин», що показує співчуття соціуму та розуміння проблем, із якими стикнулися ВПО (переселенці). Водночас тривожними є показники сприйняття ВПО (переселенців) як «агресивно або пасивно налаштованих до всього». Такі дані можна пояснити тим, що особи, які не схильні до девіантної поведінки, вже успішно закріпилися на новому місці, інша ж категорія ВПО (переселенців), яка була схильна порушувати закон на окупованих територіях, вірогідно, не змінила своїх принципів. Так само можна зарахувати до цієї категорії ВПО (переселенців), які потрапили в складні життєві обставини. Байдуже ставлення оточуючих і держави до їхнього важкого становища могло стати підґрунтям для вчинення ними кримінального правопорушення. У більшості випадків причини вчинення ВПО (переселенцями) кримінальних правопорушень респонденти пов'язують зі скрутним матеріальним становищем, у якому вони опинилися. Ця інформація вказує на те, що державі варто звернути увагу на таку категорію осіб, оскільки продумана фінансово-матеріальна політика дасть змогу запобігти вчиненню корисливих кримінальних правопорушень такими особами.

Наші приймаючі громади не стикались особисто з тим комплексом матеріальних, психологічних та інших проблем, які постали перед ВПО (переселенцями). У більшості випадків ми або не звертаємо уваги на наслідки їх проживання в наших місцевостях, або агресивно до них ставимось через те, що конкуруємо з ними в усіх сферах життя. Певний, хоча й невеликий відсоток осіб з приймаючої сторони агресивно налаштований щодо ВПО (переселенців). У нашій мові навіть існують образливі жаргонні слова для осіб, особливо тих, які раніше проживали в Донбасі. Цю ситуацію потрібно виправляти, оскільки провокація своїм гнівом і відмовою в допомозі підштовхує осіб, які опинилися в скрутній життєвій ситуації, до вчинення кри-

мінальних правопорушень, щоб забезпечити себе та своїх дітей матеріально. Показово, що в дослідженні в більшості випадків ВПО (переселенців) сприймають як позбавлених матеріальних благ осіб, а отже, вважають більш схильними до вчинення корисливих злочинів, ніж осіб, які не є ВПО (переселенцями).

Отже, державі необхідно звернути більшу увагу на стабільну й достатню матеріально-фінансову підтримку ВПО (переселенців). Варто впроваджувати спеціальні програми, які б посилювали фінансову спроможність цієї категорії осіб, задля загального запобігання злочинності такої категорії населення та займатися правопросвітницькою діяльністю серед приймаючих громад для зниження рівня агресії щодо ВПО (переселенців), адже на мирну територію України перемістилися саме ті особи, які не підтримали агресії й сепаратизму стосовно України.

Список використаної літератури:

1. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15.04.2014 (зі змінами і доповн.). Відомості Верховної Ради України. 2014. № 26. Ст. 892.
2. Про забезпечення прав та свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 (зі змінами і доповн.). Відомості Верховної Ради України. 2015. № 1. Ст. 1.
3. Цікаві факти про ЧАЕС. URL: <http://cikavo-znaty.com/421-ckav-fakti-pro-chaes-html/>.
4. Лунеев В.В. Юридическая статистика. URL: <http://www.vuzlib.su/beta3/html/1/19309/19339>.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА

Тарасенко Юлія Миколаївна – аспірант Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса Національної академії правових наук України, викладач Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Tarasenko Yuliia Mykolaivna – Postgraduate Student of Academician Stashis Scientific Research Institute for the Study of Crime Problems National Ukrainian Academy of Law Sciences, Teacher of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

tarasenko8@i.ua